

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

(підпис)

“___” _____ 2019 р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра**

зі спеціальності 072 «фінанси, банківська справа та страхування»
за магістерською програмою професійного спрямування за магістерською програмою
професійного спрямування
Управління діяльністю банків на фінансовому ринку

на тему: **«Іноваційний банкінг в Україні: сучасний стан та перспективи
розвитку»**

Виконавець:

студентка 6 курсу 63 групи факультету фінансів
та банківської справи
Котюк Юлія Анатоліївна

/підпис/

Науковий керівник:

кандидат економічних наук, доцент
Арутюнян Рузана Размиковна

/підпис/

ОДЕСА – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ	6
1.1. Сутність та специфіка інноваційної політики сучасного банку	6
1.2. Аналіз інноваційних банківських технологій комерційних банків України	14
1.3. Законодавче регулювання інноваційної діяльності банків та захист банківських інновацій в Україні	21
РОЗДІЛ 2	
АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	28
2.1. Розвиток інновацій у сучасній банківській системі України.....	28
2.2. Роль інноваційного банкінгу у становленні нової економічної системи світу	33
2.3. Monobank як приклад найкращого українського FinTech стартапу	41
РОЗДІЛ 3	
ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У БАНКАХ	50
3.1. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної політики банків.....	50
3.2. Шляхи розвитку інноваційного банкінгу в Україні	56
ВИСНОВКИ.....	64
ДОДАТКИ.....	

ВСТУП

Актуальність теми. Успішний економічний розвиток держави неможливий без добре розвиненої банківської системи, на стан якої впливає як внутрішня економічна і політична ситуація, так і зміни світової банківської системи. Ці зміни є наслідком глибинних макроекономічних процесів у світовій економіці (інтеграція, лібералізація, різкий науково-технічний підйом) і вони зачіпають всі банки, незалежно від рівня їх розвитку.

Розвиток дистанційного банківського обслуговування має на меті скорочення в Україні готівкових розрахунків, залучення у банківську систему значного обсягу коштів населення. В останні роки український ринок дистанційного банківського обслуговування відбувається не так стрімко як в розвинутих країнах світу. Декілька років тому основною послугою, пропонованою банками у сфері дистанційного обслуговування, була послуга «Клієнт-Банкінг». Поступово система «Клієнтбанкінг» стала замінюватися системою «Інтернет-банкінг». В даний час багато банківських установ надають клієнтам ці обидві послуги, інші не використовуються зовсім, або з обмеженим функціоналом.

Розвиток сучасного фінансового ринку потребує значних змін, вдосконалень та інновацій в існуючих системах розрахунків. Темпи розвитку економіки потребують максимально швидких та захищених систем розрахунків, способів оплати товарів та послуг, які б не затримували перебіг операцій та максимально б гарантували надходження коштів в необхідний проміжок часу. Всі процеси на світовому ринку супроводжуються фінансовими операціями – грошовим обігом.

У наші дні окремі аспекти інноваційної діяльності банків розглядаються у працях таких українських та зарубіжних вчених, як І.Т. Балабанов, О.В.Дзюблук, С.М. Козьменко, В.В. Корнєєв, О.І. Лаврушин, І.О. Лютий, М.Міллер, В.І. Міщенко, Ф. Мишкін, А.М. Мороз, Л.О. Примостка, Дж. Сінкі, Т.С. Смовженко, П. Туфано, Е.А. Уткін та інших. Проте уважне вивчення

наявних наукових джерел свідчить про необхідність подальшого комплексного осмислення закономірностей виникнення та реалізації банківських інновацій, шляхів формування механізмів управління цими процесами у конкретизації методів, інструментів та важелів впливу.

Метою кваліфікаційної роботи є визначення особливостей банківських інновацій та аналіз проблем та перспектив їх розвитку в Україні.

Завдання кваліфікаційної роботи. Для реалізації поставленої мети необхідним є вирішення ряду наступних задач:

- визначити сутність та специфіка інноваційної політики сучасного банку;
- аналіз інноваційних банківських технологій комерційних банків України;
- виявити законодавче регулювання інноваційної діяльності банків та захист банківських інновацій в Україні;
- дослідити розвиток інновацій у сучасній банківській системі України;
- виявити роль інноваційного банкінгу у становленні нової економічної системи світу;
- аналіз стану інноваційної політики в Monobank;
- визначити проблеми та перспективи розвитку інноваційної політики банків;
- розробити шляхи розвитку інноваційного банкінгу в Україні.

Об’єктом кваліфікаційної роботи є інноваційний банкінг в Україні, його стан та перспективи розвитку.

Предметом кваліфікаційної роботи є теоретичні засади, методичні підходи та практичні аспекти функціонування інноваційних механізмів українських банківського.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативно-правові акти, які регламентують діяльність банків, офіційні дані

Національного банку України (НБУ), статистичні дані, аналітичні огляди Державної служби статистики України, Світового банку, матеріали Незалежної асоціації банків України (НАБУ), інформаційно-аналітичних видань, звітність банківських установ, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, періодичні видання, Інтернет-ресурси та розрахунки автора.

Апробація результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра опубліковано статтю на тему «Банківські інновації як ключовий чинник розвитку економіки країни» в матеріалах II Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Реформування системи корпоративного управління в Україні» у 2019 році.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі наведено теоретичне узагальнення та надано практичні рекомендації для покращення інноваційної політики України. Визначено поняття інновацій, вивчена сутність та специфіка інноваційної політики сучасного банку, розглянуті функції, ознаки та класифікація інновацій, а також вивчено інноваційні банківські технології комерційних банків України. Загалом можна зробити наступні висновки:

Інноваційна політика банку складає послідовну систему заходів, направлених на досягнення цілей розвитку банку. Дані заходи пов'язані з створеннями інноваційних банківських продуктів та послуг, а також методів роботи для підвищення конкурентоспроможності банку та розвитку клієнтської бази.

Інноваційна політика банку повинна визначати напрями його змін відповідно до вимог зовнішнього середовища, окреслювати коло можливих інноваційних рішень, формувати інноваційні завдання залежно від типу обраної стратегії, створювати умови для оперативної реалізації інновацій та забезпечення належного рівня інноваційної безпеки банку.

Головною тенденцією розвитку сучасних технологій в світі на сьогодні є перехід та широке використання мобільних пристроїв у повсякденному житті. Статистика проникнення смартфонів та планшетів свідчить про те, що даний клас пристроїв не тільки доповнює звичайні комп'ютери та ноутбуки, а все частіше повністю замінюють їх у повсякденному використанні. Найкращим прикладом цієї тенденції є Monobank.

Monobank - це назва пакету послуг від Universal Bank, адже саме з цим банком клієнт підписує договір при отриманні картки Monobank. Іншими словами, клієнт отримує доступ до послуг Universal Bank дистанційно, за рахунок онлайн-банкінгу. Сьогодні статутний капітал становить 250 мільйонів гривень.

Державна інноваційна політика включає в себе форми і методи діяльності держави, які спрямовані на виникнення взаємопов'язаних систем інституційного, ресурсного гарантування підтримки та прогресу інноваційної діяльності та створення мотивації для більш активного інноваційного процесу. Державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється на підставі Закону України «Про інноваційну діяльність».

Законодавство України про інноваційну діяльність повинно охоплювати правові норми різної галузевої належності, якими регулюються відносини, що виникають у процесі організації та здійснення інноваційної діяльності, відповідати світовим вимогам і перебувати в авангарді стимулювання ведення господарської діяльності в науково-технологічних галузях економіки. Саме нормативно-правове забезпечення інноваційного розвитку є першим кроком у подоланні диспропорцій економічного розвитку в країні та становленні інноваційної моделі розвитку економіки.

Виступаючи, насамперед, фінансовими посередниками, банки забезпечують переміщення грошових фондів від інституційних секторів, що мають їх надлишок у вигляді ліквідності або капіталу, до секторів, які мають потреби у додаткових ресурсах, відчують дефіцит коштів. Основним каналом взаємодії банківських установ із зовнішнім середовищем є банківські продукти, привабливість, доступність та ефективність яких виявляється на ринку. Саме завдяки банківським фінансовим інструментам заощаджувачі зберігають, накопичують та капіталізують грошові кошти, а підприємницькі структури розвивають, оновлюють виробництво, не чекаючи акумуляції необхідного обсягу власних ресурсів. Тому основоположною закономірністю розвитку банківського бізнесу повинна бути його відповідність стратегічним цілям розвитку національної економіки та спрямованість на задоволення потреб, що обумовлені відтворювальним процесом.

Проблеми при активній інноваційній політиці:

- нестача власних грошових ресурсів для проведення інновацій;

- ризикованість і незахищеність операцій із вкладення коштів в інноваційні проекти;

недостатнє використання маркетингових досліджень і маркетингових інструментів під час формування та реалізації інноваційної політики.

Перспективними заходами щодо сприяння розвитку Інтернет-банкінгу з боку державних органів можуть стати:

- розвиток нормативно-правової бази, яка б регламентувала процедуру надання електронних послуг банків;
- урядове сприяння впровадження онлайн-технологій у банківському секторі;
- політика, спрямована на підвищення рівня безпеки використання Інтернет-технологій у банківському секторі [8].

-

Еволюція у поведінці споживачів банківських послуг та їхніх підходах до ведення бізнесу, нові технології і боротьба за онлайн-клієнтів свідчать про зміцнення позицій банків, що надають онлайн-послуги, наявність конкурентних переваг та підвищення ефективності завдяки стратегії лідерства за витратами – прагнення надавати клієнтам найбільш дешеві та привабливі послуги завдяки впровадженню фінансових та технологічних інновацій, що забезпечують конкурентні переваги через більш низьку вартість та підвищення якості, розширення асортименту банківських послуг, зростання ефективності маркетингової діяльності.

Заходи активізації інноваційної діяльності українських банків:

- підвищення рівня зацікавленості держави в інноваційному розвитку банків через збільшення обсягів фінансування їхньої інноваційної діяльності;
- співставлення результатів інноваційної діяльності та потреб економіки на певному часовому етапі;
- розвиток інноваційної інфраструктури;

- розроблення та впровадження інструментів державної підтримки інноваційної діяльності;
- підвищення конкурентоспроможності сектору наукових досліджень та розробки з метою інтеграції у світові тенденції у інновації сфері шляхом активізації співпраці українських та іноземних учасників інноваційної діяльності;
- удосконалення на державному рівні нормативно-правового регулювання інноваційної діяльності з метою її стимулювання.

Отже, банківська система України зараз знаходиться на етапі розвитку. Вона повільно, але все ж впроваджує в свою діяльність інноваційні продукти. То ж, якщо вона і далі триматиме цей курс, то українські банківські установи зможуть стати конкурентоспроможними на міжнародному ринку банківських послуг, значно покращиться якість та швидкість надання послуг, кожна послуга буде диференціюватися відповідно до потреб клієнта, що матиме тільки позитивний вплив як для банківської системи так і для країни в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аврамчук Л. А. Інноваційні підходи до залучення депозитів банками як основного джерела фінансування [Текст] / Л. А. Аврамчук, І. С. Сьомкіна // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер. : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. - 2013. - Вип. 181(2). - С. 10-14.
2. Банківська система 2017: виклики та перспективи [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://bank.gov.ua>.
3. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів [Текст] : монографія / За ред. д. е. н., проф. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль: Астон, 2012. – 358 с.
4. Власова І. В. Сутність та визначення інновацій як економічної категорії: теоретичний аспект [Текст] / І. В. Власова // Економіка та підприємництво: зб. наук. праць молодих учених та аспірантів / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»; відп. ред. С. І. Дем'яненко. – 2013. – Вип. 22. – С. 12–18.
5. Вовчак О.Д. Платіжні системи: навч. посіб. / О.Д. Вовчак, Г. Є. Шпаргало, Т.Я. Андрейків. – Київ : Знання, 2012. – 341 с.
6. Ворона Т. А. Как будут выглядеть банки будущего [Электронный ресурс] / Т. А. Ворона // Apparatus. — 2016. — № 2(3). — Режим доступу: <http://apparatus.cc/world/banks-of-the-future/>.
7. Деменков М. С. Інтернет-технології в обслуговуванні клієнтів банку / М. С. Деменков // Банківська справа. - 2009. –N 1. –С. 58-65
8. Демченко А.М. Перспективи функціонування ринку банківських послуг в Україні / А.М. Демченко // Фактори сталого розвитку сучасної держави в умовах інноваційної економіки : Міжнародна науково-практична конференція (4-5 грудня 2015 року). – Дніпропетровськ, 2015. – С. 42-45.
9. Дзюблюка О. В. Банківські операції: навч. посіб. / О. В. Дзюблюка. – 2-ге вид. випр. і доповн. – Тернопіль: ТЗОВ «Терно-граф», 2016. – 688 с.

10. Діденко О. М. Банківські інновації як сучасна концепція розвитку комерційних банків [Текст] / О. М. Діденко // Наука й економіка. – 2011. – № 4 (24). – С. 16 – 19.
11. Єгоричева С. Б. Інноваційна діяльність комерційних банків: стратегічні аспекти [Текст]: монографія / С.Б. Єгоричева; ВНЗ у кооперації «Полтавський університет економіки і торгівлі». – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2010. – 348 с.
12. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
13. Закон України «Про електронний цифровий підпис» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/852-15>
14. Закон України «Про інвестиційну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
15. Закон України «Про інноваційну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg>
16. Закон України «Про наукову науково-технічну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/848-1>
17. Закон України «Про Національний банк України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
18. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/433-15>.
19. Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/991-14>
20. Звєряков М.І., Коваленко В.В., Сергєєва О.С. Управління фінансовою стійкістю банків : підручник. Київ :Центр учбової літератури, 2016. 520 с.
21. Звєряков М. І. Промислова політика і механізм її реалізації / М. І. Звєряков // Економіка України. - 2016. - № 6. - С. 3-18.

22. Інтернет-технології в банківському бізнесі: навч. посіб. / [Юденко Ю., С.А. Ермаков, Н.А. Тисячникова та ін.] – Одеса : Вид-во «КноРус», 2015. – 320 с.
23. Інтернет-асоціація України (ІНАУ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inau.ua>.
24. Інформаційний Інтернет-портал Bankir.Ru [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bankir.ru/>.
25. Конституція України від 28.06.1996р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
26. Кривич Я. М. Вплив інновацій на стратегічний розвиток банку / Я.М.Кривич. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/797/3/4.pdf>.
27. Кривич Я.М. Поняття банківських інновацій та їх класифікація [Текст] / Я. Кривич // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. – 2007. – Випуск 22. – С. 104–111
28. Кривич Я.М. Сучасні тенденції розвитку банківських інновацій / Я. М. Кривич // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків [Текст]: збірник тез VII Міжнародної науково-практичної конференції (18-19 жовтня 2012 р.) – Черкаси : ЧІБС УБС НБУ, 2012. – С.101–104.
29. Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу: [монографія] / За ред. д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка. - Суми: ВТД “Університетська книга”, 2008. - 615 с.
30. Мельников, А.О. Тенденції розвитку інноваційного банківського обслуговування [Текст] // Наукові праці МАУП. – 2011. – № 3(30) – С. 134–140.
31. Мехтиев, Э. Банк будущего — возможные бизнес-модели [Электронный ресурс] / Э. Мехтиев // Prostobankir.com.ua — Путеводитель для банкиров. — 2015. — №4(5). — Режим доступа: http://www.prostobankir.com.ua/marketing_reklama_pr/s.
32. Міщенко В. Базель III: нові підходи до регулювання банківського сектору / В.Міщенко, А.Незнамова // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 1. – С. 4–9.

33. Мошенець О. Інноваційні продукти і технології на ринку банківських послуг / О.Мошенець // Фінансовий ринок України. – 2011. – № 12. – С. 7–8
34. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : [стат. збірник]. – К.: Держкомстат України, 2008. – 361 с.
35. Ноготков, М. Банк будущего — это мобильный телефон [Электронный ресурс] / М. Ноготков // Forbes. —2015. — № 2(3).— Режим доступа: <http://m.forbes.ru/article.php?id=80398>
36. Огієнко, В. І. Інтернет-банкінг як перспективний напрям розвитку ринку фінансових послуг [Електронний ресурс] /В. І. Огієнко, О. В. Луняков, О. Ю. Лісняк // Ефективна економіка. — 2012. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1217&>.
37. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua>
38. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua>.
39. Офіційний сайт ПАТ «Альфа Банк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://alfabank.ua>
40. Офіційний сайт ПАТ «Ощадбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oschadbank.ua/>
41. Офіційний сайт ПАТ «ПриватБанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://privatbank.ua/ua>. 39
42. Офіційний сайт ПАТ «Укрсоцбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.unicredit.ua/>
43. Положення про електронні гроші в Україні // постанова Правління Національного банку України від 04.11.2010 № 481.
44. Потенциал инновационного развития предприятия. Монография / Под ред. д.э.н., проф. Козьменко С.Н.– Сумы: Деловые перспективы, 2015. – 256 с.

45. ПриватБанк надав можливість підключати до Приват24 картки інших банків. – 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua.prostobank.ua/plastikovi_kartki/novini/priv.

46. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році : аналітична доповідь до щорічного послання Президента України до Верховної Ради України / За ред. В. П. Горбуліна, О. С. Власюка, О. М. Ляшенко. – К. : НІСД, 2017. – 928 с.

47. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні// Закон України від 05.04.2001 № 2346-III;

48. Проникнення інтернету перейшло за 20% [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/~155972>.

49. Резниченко Є. Онлайн-банкінг від українських банків: що пропонують у 2013 році-2 / Є. Резниченко. – 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua.prostobank.ua/e_banking/statti/onlayn_banki.

50. Сербина, О. Тенденції розвитку мобільного банкінгу в Україні [Текст] / О. Сербина, В. Пономар // Молодий вчений. – 2014. – № 3 (6). – 55 с.

51. СМС-банкінг: функціонал і тарифи в кінці 2014 року. – 2014. – [Електронний ресурс – Режим доступу: http://ua.prostobank.ua/e_banking/statti_7

52. Степанеко В. Ф. Электронные банковские услуги / Валерий Федорович Степанеко. // Финансовый директор. – 2011. – №1. – С. 13–19. 99

53. Степаненко О. П. Тенденції інноваційного розвитку банківської системи України [Текст] / О. П. Степаненко // Актуальні проблеми економіки . – 2012. – № 6. – С. 275-282.

54. Степаненко, В. Дистанційні банківські послуги на українському ринку: навч. посіб. / В. Степаненко // Мережа і бізнес. – 2014. – № 4 (23). – 104 с.

55. Стечишин Т. Б. Особливості розвитку банківської системи Чехії: уроки для України / Т. Стечишин // Актуальні проблеми економіки та менеджменту: зб. мат. Міжнар. наук.-практ. конф. – У 2-х частинах. –

Східноукраїнський інститут економіки та управління. – Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2017. – Ч. 2. – С. 54-58.

56. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс] // Комітет з питань освіти та науки — Режим доступу: www.kno.rada.gov.ua

57. Шмігельська, З. Банківські інновації: суть, необхідність і розвиток [Текст] / З. Шмігельська // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 2. – С. 34-41.

58. Щоб не переплатити за "комуналку", потрібно перебирати банками і освоювати Інтернет [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://ua.prostobank.ua/e_banking/statti/schob_ne_per.

59. Щодо пріоритетів реформування системи державних фінансів України в середньостроковій перспективі [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Національного інституту стратегічних досліджень. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1439/>.

60. Юрій Савченко. Чи є в Україні віртуальні банки? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/359990/avtorski-kolonky-chyye-v-ukrayini-virtualni-banky>

61. Яким чином банки розвиватимуть цифрові послуги для населення у 2012–2015 роках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua.prostobank.ua/e_banking/dumki/yakim_chinom.

62. European Internet Statistics [Electronic resource] // Internet World Stats. — Available at: <http://www.internetworldstats>

63. Skinner, C. Digital Bank: Strategies to Launch or Become a Digital Bank [Text] / C. Skinner. — Marshall Cavendish International (Asia) Pte Ltd., 07.08.2014. — 320p. 40 Д

64. The Measurement of Scientific and Technological Activities. Oslo Manual: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data. Third edition. – Paris: OECD, 2015. – 162 p